

4) риск недостижения социального эффекта — возможность не должного выполнения социальных программ, заложенных в инвестиционной части экономической политики банка.

К мерам, способным минимизировать степень инвестиционного риска, следует отнести прединвестиционные исследования, диверсификацию инвестиционного портфеля и использование различных методов управления рисками портфельного инвестирования.

Эффективность управления инвестиционным риском в банке, мониторинг потенциального риска, соблюдение норм законодательного регулирования — вот сущность процесса управления инвестиционным портфелем.

Для более эффективного управления инвестиционными рисками в банке необходимо наиболее полно учитывать все виды банковских рисков, оказывающих влияние на инвестиционный риск.

Литература

1. Гитман Л. Дж., Джонк М. Д. Основы инвестирования: Пер. с англ. — М.: Дело, 1997. — 1008 с.
2. Кочетков В. Н. Анализ банковской деятельности: теоретико-прикладной аспект: Монография. — К.: МАУП, 1999. — 192 с.
3. Лобанов А., Чугунов А. Тенденции развития риск — менеджмента: мировой опыт // Рынок ценных бумаг. — 1999. — № 18. — С. 59—65.
4. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків», затверджені Постановою Правління НБУ за № 104 від 15.03.2004.
5. Савчук В. П., Прилико С. И, Величко Е. Г. Анализ и разработка инвестиционных проектов. — К.: Абсолют — В., Эльга, 1999. — 304 с.
6. Структура активів банків України станом на 01.01.2004 р. // Вестник НБУ. — 2004. — № 3.

Є. І. Невмержицький

Київський національний економічний університет

НЕОБХІДНІСТЬ СТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ БЮРО КРЕДИТНИХ ІСТОРІЙ

Розвиток ринкових відносин вимагає від суб'єктів господарювання створення механізмів, спрямованих на зниження ризиків комерційної діяльності, в тому числі ризику фінансових втрат, який в значній мірі залежить від фінансового стану контрагентів,

своєчасності виконання ними своїх фінансових зобов'язань та добросовісності їх поведінки на ринку.

В багатьох країнах світу розвиток кредитного та товарного ринків стимулював виникнення спеціалізованих структур (інформаційних посередників), основним завданням яких є акумулювання та надання інформації щодо виконання позичальниками своїх фінансових зобов'язань та кредитних ризиків.

Створення в Україні надійної системи ідентифікації ділової та фінансової репутації компаній та приватних позичальників є однією з фундаментальних умов подальшого розвитку ринків кредитів та інвестицій, особливо в сфері кредитування малого та середнього бізнесу, іпотечного та споживчого кредитування.

З метою зниження кредитних ризиків, підвищення надійності роботи банківської системи НБУ в 2001 р. створив «Єдину інформаційну систему обліку позичальників (боржників), які мають прострочену заборгованість за кредитами» — ЄІС «Реєстр позичальників».

Створення Реєстру вирішило частину проблеми доступу до інформації щодо позичальників — банки отримали можливість ознайомитись з негативною інформацією про позичальника. Разом з тим це не надало можливості відслідковувати поведінку боржника на ринку за деякий період і за межами Реєстру залишилась інформація щодо добросовісного позичальника.

Над вивченням міжнародного досвіду роботи кредитних бюро у 2002—2003 рр. працювали Національний банк України, Асоціація українських банків, Центр «Економіка і право» АУБ, Українська Міжбанківська асоціація членів Eurpay International (EMA), Центр комерційного права. За підтримки Світового банку, USAID, фахівцями НБУ, Асоціацій — АУБ та ЕМА, Центру комерційного права були проведені (із залученням іноземних консультантів-представників кредитних бюро: Великобританії, США, Ісландії, Канади, Кіпру, Польщі тощо) конференції та семінари з питань перспектив впровадження в Україні Інституту кредитних бюро.

Ця робота надала можливість при розробці проекту Закону України «Про організацію обігу та формування кредитних історій», який в першому читанні прийнятий Верховною Радою України, врахувати міжнародний досвід діяльності кредитних бюро.

Разом з тим, розвиток масового кредитування вимагає прискорення процесу створення бюро в Україні. Ініціативною групою банків, разом з Асоціацією українських банків, за підтримки НБУ прийнято рішення створити бюро кредитних історій, використовуючи можливості, які надає закон «Про банки та банківську дія-

льність» щодо обміну банками інформацією з метою кредитування.

«Кредитне бюро» (бюро кредитних історій) — це установа, основний вид діяльності якої становить збір, накопичення, обробка, збереження та надання інформації (позитивної та негативної) про виконання фінансових зобов'язань фізичними та юридичними особами.

Метою діяльності бюро є допомога організаціям, що надають кредити чи послуги з відстрочкою платежу, у мінімізації ризиків в споживчому кредитуванні та кредитуванні малого та середнього бізнесу.

У межах даної роботи розглядаються підходи до організації діяльності класичних кредитних бюро з метою врахування міжнародного досвіду при створенні бюро кредитних історій в Україні.

Світова практика діяльності кредитних бюро довела, що існують досить відчутні загальні переваги від діяльності кредитного бюро. Основні аргументи економічного характеру на користь створення та функціонування кредитного бюро, що містяться в світовій літературі, полягають в наступному:

- наявність кредитної звітності стимулює позичальників погашати кредити, оскільки в протилежному випадку вони ризикують в майбутньому не отримати кредит в іншій кредитній організації. Тобто виникає стимулюючий механізм для підвищення платіжної дисципліни;

- обмін інформацією між кредиторами допомагає їм відрізнити добросовісного позичальника від недобросовісного, і відмовити недобросовісному в отриманні кредиту або встановити більш високі процентні ставки та отримати додаткове забезпечення і гарантії;

- зниження кількості часу та коштів на отримання інформації позитивно відображається на вартості кредиту для позичальників.

- при відсутності кредитного бюро отримання банками самостійно інформації по окремому позичальнику щодо виконання ним фінансових зобов'язань, при масовому споживчому кредитуванні практично неможливо;

- отримуючи інформацію з кредитної історії, кредитори мають змогу визначатись з наявністю заборгованості по кредитах, які позичальник отримав в інших банках, і визначитись чи не є рівень заборгованості занадто великим для цього позичальника;

- задоволення потреби в надійній та повній інформації знижує вимоги до розміру забезпечення або гарантій для надійних позичальників та збільшує загальні об'єми кредитування;

— створення «кредитної історії» розширює доступ до фінансових послуг суб'єктів малого, й середнього бізнесу та фізичних осіб.

Створення механізму обміну інформацією через кредитні бюро позитивно впливає на:

- керування ризиками (процентна ставка визначається залежно від ймовірності повернення кредиту, що розраховується на підставі даних кредитного бюро);
- збільшення загальних об'ємів кредитування;
- прискорення процесу прийняття рішень;
- якість кредитного портфелю банків;
- стабільність банківської системи;
- збільшення участі банківського капіталу в економічних процесах країни.

Робота кредитних бюро спрямована на створення конкурентного ринкового середовища, в якому добросовісні позичальники мають переваги перед недобросовісними.

Крім цього, має місце рівна можливість доступу кредиторів до інформації. Не тільки позичальники мають можливість вибирати кредиторів, але і кредитні організації мають можливість вибирати позичальників з тими чи іншими необхідними якостями.

Аналіз функціонування кредитних бюро різних країн показує, що не існує уніфікованого підходу щодо організації роботи, форми власності, обсягу інформації кредитних бюро, але є загальні тенденції щодо організації роботи бюро. Досвід більшості зарубіжних країн показує, що не існує єдиного законодавчого поля регулювання діяльності вищезгаданих організацій.

Переважна кількість розвинених країн у вирішенні цього питання керується законами, що регулюють відносини у сфері захисту персональних даних та інформації, а також споживчого кредитування. Наприклад, при здійсненні діяльності німецьке кредитне бюро керується спеціальним федеральним законом (Federal Data Protection Act); кредитне бюро Франції у своїй діяльності керується законом щодо захисту персональної інформації (Data Protection Act, 1984). Бюро кредитних історій Канади функціонує відповідно до закону щодо захисту персональної інформації та електронних документів (Personal Information Act). Проте слід зазначити, що кожна провінція Канади має власні особливості функціонування та діяльності кредитних бюро.

У Європі та США застосовуються різні підходи до збору та захисту персональних даних. У США діють декілька законів, що регулюють збір та розповсюдження персональних даних. Щодо надання кредитних звітів кредитними бюро то у 1971 р. (зі змі-

нами 1966 р.) США прийняли окремий Закон про сумлінну кредитну інформацію (Federal Fair Credit Reporting Act), що докладно регулює видачу кредитних історій. Цей закон визначив право продавати інформацію про споживача без його згоди. На думку багатьох фахівців дія цього правового акту не гарантує достатнього захисту особистого життя громадян, що є суттєвим недоліком. Також недоліком американського законодавства є покладання на громадян обов'язку робити активні дії з метою обмеження використання і розповсюдження інформації щодо них, замість зобов'язання кредитних бюро на отримання згоди від громадян на використання персональних даних щодо них.

Законодавство країн-членів Європейського союзу підпорядковано Директивам ЄС і відображає їх основні принципи.

Вимоги ЄС з питань захисту персональних даних при їх збиранні та обробці викладені у декількох документах ЄС, основними з яких:

1) Конвенція Ради Європи про захист особи у зв'язку з автоматичною обробкою персональних даних (28.01.1981 р.).

2) Директива 95/46/ЄС Європейського парламенту і Ради Європейського союзу від 24 жовтня 1995 р. «Про захист прав приватних осіб відповідно до обробки персональних даних і вільному пересуванні таких даних» (1995 р.). («Директива про приватність»).

3) Директива 97/66/ЄС Європейського парламенту і Ради Європейського Союзу від 15 грудня 1997 р. стосовно обробки персональних даних і захисту приватності « у телекомунікаційному секторі».

Політика ЄС спрямована на те, щоб країни-члени ЄС в своїх законах керувались принципами, закладеними в Директивах ЄС.

Спільним у законодавстві наведених вище країн є підходи щодо цільового використання інформації, визначення кола осіб, яким може бути надана ця інформація, визначення строку її зберігання, відповідальність за порушення закону та визначення регулюючих органів.

Розбіжності в національних підходах стосуються таких питань як сфера дії законодавчого акту, акцентування в ньому різних елементів системи захисту, різні норми щодо ліцензування діяльності та механізмів контролю у вигляді спеціальних органів нагляду, визначення даних, що не підлягають розголошенню, методи забезпечення відкритості та індивідуальної участі.

Україні, враховуючи Закон України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС», доцільно при встановленні підходів до збору, обробки, захисту пер-

сональних даних орієнтуватися на Директиви Європейського Союзу.

«Персональні дані — означають будь-яку інформацію, яка пов'язана з ідентифікованою або ідентифікуємою фізичною особою (суб'єктом даних). Ідентифікуємою особою є особа, яка може бути ідентифікована прямо або опосередковано, зокрема, шляхом посилання на ідентифікаційний номер або на один чи декілька факторів, специфічних для її фізичної, психологічної, культурної або соціальної ідентичності (Директива 95/46/ЄС).

Персональні дані повинні:

1. обробляться коректно і законно;
2. збиратись для об'явлених і законних цілей;
3. в подальшому не обробляться будь-яким чином, що є несумісним з цими цілями;
4. бути адекватними, відноситись тільки до справи і не бути надмірними по відношенню до цілей, для яких вони збираються;
5. дані повинні бути точними і в разі необхідності оновлюватися;
6. повинні бути зроблені відповідні кроки, щоб неточні або неповні дані відповідно до цілей, для яких вони збирались, уточнювалися чи були видалені;
7. дані повинні зберігатися у формі, що дозволяє ідентифікацію суб'єктів даних не довше, ніж це необхідно для цілей, для яких ці дані збиралися.

Встановлення контролю

За виконанням вимог щодо якості персональних даних, які збираються повинен бути встановлений контроль.

Особливі категорії даних щодо збору і обробки яких є обмеження

На деякі персональні дані накладені обмеження щодо їх збирання, обробки і розповсюдження.

Це дані, що стосуються: національності, расового чи етнічного походження; політичних поглядів; релігійних чи інших філософських переконань; стану здоров'я; сексуального життя; членства в профспілках.

Критерії щодо легітимності обробки даних

Держави-учасниці повинні забезпечити, щоб особисті дані оброблялись лише у випадках, коли:

- суб'єкт даних недвозначно давав свою згоду;
- обробка даних необхідна в цілях забезпечення законних інтересів контролера чи третьої сторони (строк), яким розкриті дані, окрім випадків, коли такі інтереси перебивляються інтереса-

ми фундаментальних прав та свобод суб'єкта даних, захист яких вимагається згідно законодавства.

Гарантії для суб'єкта даних

Для суб'єкта даних повинно бути надано право бути повідомленим:

- а) про наявність автоматизованої бази персональних даних;
- б) про контролера бази даних або його представника чи місце знаходження;
- в) про цілі обробки, для яких призначені дані;
- г) про одержувачів чи категорії одержувачів даних;
- д) чи є відповідь на запитання обов'язковою і добровільною, а також можливі наслідки відмови від відповіді.

Для суб'єкта даних повинно бути встановлено:

- 1) право доступу до даних, що стосуються його особи;
- 2) права вимагати уточнення даних, що його стосуються в тій мірі, в якій потрібна додаткова інформація, що стосується конкретних обставин, при яких збираються дані для гарантування коректної обробки стосовно до суб'єкта даних;
- 3) право вимагати знищення даних, якщо вони оброблені з порушенням положень національного права.

Право суб'єкта на доступ до даних

Суб'єкту даних гарантується право отримувати:

- підтвердження, були чи ні в обробці дані, стосовно нього;
- інформацію щодо цілей обробки;
- категорії використаних даних;
- відомості про одержувачів інформації;
- будь-яку доступну інформацію щодо джерела даних;
- за необхідністю — уточнення, знищення або блокування даних, що не відповідають положенням Директиви, зокрема, у зв'язку з неповним чи не точним характером даних;
- повідомлення третіх осіб, яким розкриваються дані про будь-які уточнення, знищення або блокування даних.

Конфіденційність та безпека обробки даних

Обробник інформації повинен забезпечувати конфіденційність та безпеку обробки інформації.

Повідомлення про створення бази даних та збір інформації

Той, хто збирає та обробляє інформацію повинен повідомити наглядовий орган щодо даних, які він збирається збирати та обробляти.

Повідомлення повинно включати:

- а) ім'я, (найменування) і адресу контролера (обробника інформації);

- б) мету обробки;
- в) опис категорії суб'єкта даних;
- г) отримувачів або категорії отримувачів, яким можуть розкриватися дані;
- д) припущення щодо передачі інформації в треті країни;
- е) загальний опис, що дозволяє здійснити попередню оцінку правомірності заходів, що прийняті згідно Директиви 95/46/ЄС для забезпечення безпеки обробки.

Крім того, держави-учасники повинні встановити процедури, згідно яких потрібно повідомляти наглядовий орган про будь-які зміни, що стосуються бази даних та інформації, яка обробляється.

Тенденція розвитку кредитних бюро у світі свідчить про те, що переважна кількість бюро створюється в якості приватних, комерційних установ.

Основними засновниками кредитних бюро, які створюються в останній час, виступають самі кредитні установи. В основному, це банки за участю Асоціацій банків (Туреччина, Польща, Мексика, Естонія, Нідерланди, Сінгапур тощо).

При цьому, незважаючи на множинність кредитних бюро у деяких країнах, де кредитні бюро діють багато років, прослідковується велика ступінь концентрації капіталу, коли домінуючу роль грають одне, два кредитних бюро, які надають весь комплекс інформації (США, Велика Британія, Японія, Австралія, Німеччина тощо). Інші кредитні бюро займають дрібні ніші, надаючи окремі види інформації.

В окремих країнах, поряд з приватними кредитними бюро, діють, як інформаційні посередники, так звані інститути державної реєстрації кредитів — Public Credit Registers (PCR).

Відмінність PCR від кредитних бюро в тому, що в основному надання даних є обов'язковим і встановлено окремим правилом; інформація є стандартизованою (кредити вище встановленого рівня), і основні дані стосуються кредитів, а не позичальника.

Учасниками кредитних бюро є організації-кредитори, які, з одного боку, є джерелами постачання інформації (передають дані по позичальниках), а з другого боку, виступають в якості користувачів кредитних звітів.

Учасниками кредитного бюро виступають банки, кредитні спілки, лізингові компанії, компанії емітенти кредитних карток, страхові компанії, фірми, які надають послуги з відстрочкою платежу (підприємства стільникового зв'язку, підприємства-орендодавці) тощо.

Суб'єктами кредитних історій можуть виступати як фізичні, так і юридичні особи.

Світова практика дозволяє зробити висновок, що не існує уніфікованого підходу до визначення суб'єктів (юридичних чи фізичних осіб), щодо яких збираються кредитні історії. Головна причина цьому — відмінність законодавчого поля країн, у яких створені системи обміну інформацією.

Країни, де порівняно недавно створені системи обміну інформацією на основі приватних кредитних бюро (Мексика, Туреччина, Італія тощо), рухаються шляхом створення загальних баз даних суб'єктів кредитних історій як юридичних, так і фізичних осіб.

Незважаючи на те, що Закон «Про організацію формування та обігу кредитних історій» ще не прийнято, це не є перепорою до початку створення банками бюро кредитних історій.

Законодавство України надає можливість обмінюватися інформацією про позичальників, але на окремих умовах і тільки між банками.

Щодо персональних даних про фізичних осіб — то їх надання та отримання потребує згоди особи, щодо якої передається інформація, та дотримання умов обробки інформації, захисту, допуску до інформації, які встановлені Конституцією України, Законом «Про інформацію».

Враховуючи, що проект Закону «Про організацію формування та обігу кредитних історій» пройшов перше читання у Верховній Раді і за висновками експертів відповідає Конституції України в частині захисту прав і свобод людини, чинному законодавству, доцільно при визначенні основних підходів до організації роботи НБКІУ орієнтуватись на Положення цього проекту Закону та враховувати міжнародний досвід діяльності кредитних бюро.

В доповіді будуть висвітлені наступні питання:

1. Підходи, що пропонуються для створення НБКІУ
2. Організаційно-правова форма
3. Учасники НБКІУ та доступ до бази даних
4. Виключення з учасників НБКІУ
5. Підходи щодо збору інформації
6. Суб'єкти, щодо яких пропонується збір даних
7. Внесення змін до інформації
8. Захист інформації про кредитора
9. Захист інтересів
10. Відповідальність суб'єктів кредитних історій

Загальною метою доповіді є підкреслення необхідного створення Бюро кредитних історій як структурної складової фінансо-

во-кредитної системи держави, без якої неможливий ефективний розвиток економіки в умовах ринкових відносин.

О. М. Придибайло

Київський інститут менеджменту «Екомен»

БЮРО КРЕДИТНИХ ІСТОРІЙ — СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

З розвитком ринкових відносин та входженням України у світову спільноту кредитування юридичних та фізичних осіб поступово стає цілком буденною та звичною справою. Статистика свідчить про постійне зростання не тільки попиту на кредити, а й, відповідно, обсягів проведення кредитних операцій вітчизняними банками. Будь-який суб'єкт господарювання, у тому числі комерційний банк, намагається знизити ризик при проведенні комерційної діяльності, основним є ризик фінансових втрат, який в значній мірі залежить від фінансового стану контрагентів, своєчасності виконання ними своїх фінансових зобов'язань та порядності ведення справ на ринку.

В багатьох країнах світу розвиток кредитного та товарного ринків стимулював виникнення спеціалізованих структур — кредитних бюро, так званих, інформаційних посередників, основним завданням яких є акумулювання та надання інформації щодо виконання позичальниками своїх фінансових зобов'язань та кредитних ризиків. Створення в Україні надійної системи ідентифікації ділової та фінансової репутації компаній та приватних позичальників є однією з фундаментальних умов подальшого розвитку ринків кредитів та інвестицій, особливо в сфері кредитування малого та середнього бізнесу, іпотечного та споживчого кредитування.

Перший в історії відомий випадок обміну даними про кредитоспроможність клієнтів мав місце у 1803 році, коли декілька англійських кравців почали повідомляти один одному про те, як їх замовники сплачують рахунки за надані послуги. Цей крок був реакцією на поведінку клієнтів: у той час, коли переважна більшість платила вчасно, деякі не були настільки пунктуальні, а інші взагалі не платили. Кравці швидко зрозуміли, що останні замовляють костюми в кредит, а потім «забувають» заплатити по рахунках, замовляють в іншому ательє і знову розраховують на кредит. З метою попередження подібних ситуацій було засновано перше у світі кредитне бюро з назвою «Лондонське товариство взаємного повідомлення», адже обмін кредитною інформацією вигідний